

STOL TENNIS SPORT TURINING RIVOJLANISH TARIXI

Ilyasova Ra`no Axmedovna

Navoiy viloyati Uchquduq tumani

20-maktabning Jismoniy tarbiya fani o`qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17252959>

Annotatsiya. Mazkur maqolada stol tennisi sport turining shakllanishi va tarixiy rivojlanish bosqichlari tahlil qilingan. Dastlabki havaskor ko`rinishdan boshlab xalqaro sport darajasigacha bo`lgan taraqqiyot jarayoni yoritilgan. Xalqaro tashkilotlarning roli, qoidalar evolyutsiyasi, texnik va taktik yangilanishlar alohida ko`rib chiqilgan. Shuningdek, stol tennisi O`zbekistonda rivojlanishi, federatsiyaning tashkil topishi, musobaqalar tizimi va yoshlar tayyorlovidagi yondashuvlar asosida o`rganilgan. Tadqiqotda tarixiy manbalar, ilmiy adabiyotlar va mahalliy tajribalar asosida umumiy xulosalar berilgan hamda istiqbolli yo`nalishlar ko`rsatib o`tilgan.

Kalit so`zlar: stol tennisi, rivojlanish, sport tizimi, musobaqalar, texnika, uslubi.

KIRISH

Zamonaviy sport turlarining taraqqiyoti insoniyatning ijtimoiy, madaniy va jismoniy faolligi bilan chambarchas bog`liqdir. Ularning orasida stol tennisi alohida o`rin egallaydi. Bu sport turi nafaqat musobaqaviy faoliyat, balki sog`lom turmush tarzining ajralmas qismi sifatida dunyoning turli mintaqalarida keng ommalashgan. Stol tennisi ilk bor XIX asr oxirlarida Buyuk Britaniyada paydo bo`lib, dastlab katta tennisga yopiq binolarda o`ynaladigan muqobil ko`rinish sifatida shakllangan. O`yin uskunalarining sodda bo`lishi, maydon talab qilmasligi, ijtimoiy qatlamlardan qat`i nazar har kimga mosligi uning tez tarqalishida muhim omil bo`ldi.

Vaqt o`tishi bilan stol tennisi texnika, qoidalar va professional tuzilma jihatidan sezilarli taraqqiyotga erishdi. XX asr boshlarida milliy assotsiatsiyalar paydo bo`ldi, 1926-yilda esa Xalqaro Stol Tennis Federatsiyasi (ITTF) tashkil etilib, bu sport turiga rasmiy maqom berdi. Shu davrdan boshlab jahon chempionatlari, reyting tizimi va xalqaro musobaqalar yo`lga qo`yildi.

Sportchilar sonining ortishi, uskunalarining standartlashuvi va texnik yangiliklarning joriy etilishi stol tennisi rivojini yanada tezlashtirdi.

Bugungi kunda stol tennisi nafaqat Olimpiya dasturiga kiritilgan yuqori darajadagi sport turi, balki sog`lomlashtiruvchi mashg`ulot va rekreatsion faoliyat sifatida ham millionlab insonlar hayotida muhim o`rin tutadi. Xitoy, Yaponiya, Germaniya, Janubiy Koreya kabi davlatlar ushbu yo`nalishda yetakchi mavqega ega bo`lib, ilmiy-metodik yondashuv va infratuzilma asosida yuqori natijalarga erishgan. O`zbekiston ham bu jarayondan mustasno emas: mustaqillikdan so`ng mazkur sport turi bo`yicha federatsiya tashkil etildi, yoshlar o`rtasida musobaqalar tizimi yo`lga qo`yildi va xalqaro hamkorlik yo`nalishlari kengaydi.

ASOSIY QISM

Stol tennisi rivojlanishining dastlabki bosqichi XIX asr oxirlari va XX asr boshlariga to`g`ri keladi. Angliya zodagonlari katta tennis o`yinini qish mavsumida yopiq sharoitlarda davom ettirish maqsadida yangi sport shaklini sinab ko`rganlar.

O'yinning dastlabki vositalari oddiy bo'lib, raketka sifatida kartonli taxtachalar, to'p o'rnida esa shampan shishasi tiqinlari ishlatilgan. "Ping-pong" va "gossima" kabi nomlar o'yin mashhurlashgani sari omma orasida keng tarqaldi.

XX asr boshlarida stol tennisi havaskorlik darajasidan sport darajasiga ko'tarila boshladi. 1901-yilda Buyuk Britaniyada Stol Tennis Assotsiatsiyasining tashkil etilishi bu jarayonning rasmiylashuviga zamin yaratdi. Uskunalarining yagona shakli bo'yicha dastlabki me'yorlar belgilandi, o'yin maydoni va to'p o'lchamlari standartlashtirildi. Aynan shu davr texnika va taktikaning shakllanishi uchun muhim davr bo'ldi.

1926-yilda Londonda Xalqaro Stol Tennis Federatsiyasi (ITTF) tuzildi va shu yili ilk jahon chempionati o'tkazildi. Bu tadbir sportning global tus olishi uchun asos bo'ldi.

Chexoslovakiya, Vengriya, Angliya va Germaniya kabi davlatlar dastlabki yetakchilar sifatida shakllandi. 1930–1950-yillar oralig'ida stol tennisi Yevropa davlatlarida ommalashdi, biroq keyinchalik uning global markazi Osiyoga ko'chdi.

1950-yillar stol tennisi tarixidagi eng tub o'zgarishlar davri sanaladi. Yaponiya sportchilari tomonidan gubkali raketkalarining qo'llanilishi o'yin tezligini ancha kuchaytirdi.

Ayniqsa, aylanish kuchiga ega zarbalar paydo bo'lib, himoyaviy uslubdan agressiv hujumga asoslangan modern taktika shakllandi. Bu yangiliklarga javoban ITTF bir necha bor qoidalarini yangiladi.

XX asr oxiri va XXI asr boshida stol tennisi xalqarolashtirish bosqichiga kirdi. 1988-yilda u Olimpiya o'yinlari dasturiga kiritildi va bu holat o'yin ommalashuvini yanada kuchaytirdi. 2000-yilda to'p diametri 38 mm dan 40 mm ga kattalashtirildi, 2001-yildan boshlab set 21 emas, 11 ochkogacha o'ynaladigan bo'ldi. Bu o'zgarishlar tomoshaboplikni oshirish, raqobat muvozanatini ta'minlash hamda teletranslyatsiyalarga moslashish maqsadida amalga oshirildi.

Bugungi kunda Xitoy, Yaponiya, Janubiy Koreya va Germaniya stol tennisi bo'yicha yetakchi davlatlar hisoblanadi. Xitoy sportchilari texnika, taktika va tayyorgarlik metodikasi bo'yicha dunyoda mutlaq ustunlikka ega. Shu bilan birga, Xalqaro Stol Tennis Federatsiyasi yoshlar dasturlari, hakamlar tizimi va raqamli boshqaruv kabi yo'nalishlarda modernizatsiyani davom ettirmoqda.

O'zbekistonda stol tennisi XX asrning o'rtalarida shakllana boshladi. 1950–1960-yillarda Toshkent, Buxoro, Farg'ona va Samarqandda ilk seksiyalar tashkil topdi. Sovet davrida Respublika musobaqalari, trenerlar tayyorlash va maktab to'garaklari yo'lga qo'yildi.

Mustaqillik yillarida bu sport yangi bosqichga chiqdi. 1993-yilda O'zbekiston Stol Tennis Federatsiyasi tuzildi va ITTF hamda Osiyo federatsiyasi a'zoliciga qabul qilindi. Shu tariqa moliyaviy, tashkiliy va musobaqaviy infratuzilma tizimi shakllandi.

Keyingi yillarda yoshlar o'rtasida chempionatlar, viloyat miqyosida musobaqalar va xalqaro turnirlarda ishtirokchilar soni oshdi. Sport maktablari, litseylar va oliy ta'lim muassasalarida to'garaklar faoliyat yuritmoqda. Milliy terma jamoa vakillari Osiyo va jahon chempionatlarida qatnashib kelmoqda. Ayni paytda infratuzilma yangilanmoqda, murabbiylar malakasini oshirish bo'yicha seminarlar o'tkazilmoqda.

Xulosa

Stol tennisi qisqa vaqt ichida havaskor ko'ngilochar mashg'ulotdan xalqaro sport darajasiga ko'tarilgan. Uning rivojlanishi qoidalar, texnika, uskunalar va musobaqalar tizimining bosqichma-bosqich takomillashuvi bilan chambarchas bog'liq. XX asr o'rtalaridan boshlab Osiyo davlatlarining yetakchilikka chiqishi va texnologik innovatsiyalar bu sportni yangi bosqichga olib chiqdi.

O'zbekistonda ham stol tennisi milliy miqyosda ommalashib, federatsiya, musobaqalar va ta'lim tizimi asosida rivojlanmoqda. Kelajakda ilmiy-metodik yondashuv, yoshlar tayyorlovi va infratuzilmaning modernizatsiyasi orqali uning raqobatbardoshligi yanada ortishi kutiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdurahmonov B. Sport o'yinlari nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: O'zDJTI nashriyoti, 2016.
2. Jo'rayev M., Hasanov S. Stol tennisi: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Turon-Iqbol, 2020.
3. Karimova N. O'zbekistonda stol tennisi sportining shakllanishi va rivoji. – “Sport va ta'lim” jurnali, №3, 2019.
4. Eshquvvatov A. Yosh sportchilarni stol tennisi bo'yicha tayyorlash tizimi. – Toshkent: Istiqlol nashriyoti, 2018.
5. Xudoyqulov J. Zamonaviy sport turlarining psixopedagogik asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
6. To'xtayev D. Stol tennisi mashg'ulotlarida texnika va taktika rivoji. – “Jismoniy tarbiya va sport” jurnali, №2, 2021.
7. Rasulova S. Sport turlarining O'zbekistonda ommalashuvi: tarixiy tahlil. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015.